

31 MART AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR

XIX əsrin əvvəllərində Qarabağa və Zəngəzur İrəvan və Osmanlı imperiyasından çoxlu sayda erməni ailələrinin köçürülməsi, 1905-ci və 1918-ci illərdə erməni hərbi dəstələrinin Qafqazın müxtəlif bölgələrində həyata keçirdiyi kütləvi qətlər və talanlar, 1948-1953-cü illərdə soydaşlarımızın Ermənistan Respublikası ərazisindəki ata-baba yurdlarından deportasiya edilməsi, 1988-ci ildən başlayaraq Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan qoparmaq məqsədi güdən genişmiqyaslı müharibə və onun bu gün də davam edən acı nəticələri, 1992-ci ilin Xocalı faciəsi - bunlar təcavüzkar erməni millətçiliyinin azərbaycanlılara qarşı planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırım siyasətinin qanlı şahidləridir.

İlham ƏLİYEV

lan soyqırımı siyasətinin xronologiyasını xatırlayarkən tördilən vəhşilik və cinayətlərin miqyası, metodologiyası qəzəb doğurmaya bilmir.

Beləliklə, təkcə XX əsrdə Azərbaycan xalqına qarşı ermənilər tərəfindən edilən soyqırımı, deportasiya və etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində Azərbaycan 1918-1929-cu illərdə 29,8 min kvadratkilometr ərazisini itirmiş, 1991-1993-cü illərdə 20 faiz ərazisi işğal edilmişdir. 2,5 milyon nəfər azərbaycanlı isə soyqırımı nəticəsində məhv edilmişdir.

Ermənilər XIX əsrin sonlarından etibarən Azərbaycan torpaqlarında dövlət qurmaq üçün həyata keçirdikləri fəaliyyəti indiyədək davam etdirməkdədirlər. Uzun illər aparılan bu məkrli və riyakar si-

pektlərinə nəzər salınır. Ən əsası, bu fərman terrorizmə, soyqırımı qarşı mübarizə aparmaq üçün ulu öndərin müəyyən etdiyi bir yoldur. Azərbaycanlılara qarşı aparılmış soyqırımı və deportasiya siyasətini geniş təhlil edən bu tarixi sənəddə martın 31-i ölkəmizdə Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edilmişdir.

Azərbaycan tarixinə yeni baxışın, tariximizin yenidən araşdırılmasının əsasını qoyan bu fərman həm də uzun illər gizli saxlanılan, üzünə qadağalar qoyulan həqiqətləri açmış, xalqımızın qan yaddaşını təzələmişdir. Məlum olduğu kimi, xalqımız sovet dövründə bu gerçəkliklərdən məlumatsız olmuş, saxta ideoloji ehkamlar və yalan tarix nəticəsində yaddaşımız uzun illər tamamilə yad istiq-

bunlardan istifadə edir. Məhz onun rəhbərliyi altında Azərbaycanın həyata keçirdiyi hücumcu diplomatiya bu gün təcavüzkar Ermənistanı çıxılmaz vəziyyətdə qoymuşdur. Azərbaycan rəhbərliyi dünya siyasətini müəyyən edən böyük dövlətlərə, beynəlxalq təşkilatlarla ardıcıl və müntəzəm iş aparır, onilliklər boyu formalaşmış stereotipləri və yanlış siyasət yanaşmalarını dəyişdirməyə çalışır. Prezident İlham Əliyev bütün görüşlərində, xarici ölkələrə səfərlərində, çıxışlarında Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı həyata keçirən erməniləri ifşa etmiş, soyqırımı cinayəti törədənləri və ona göz yumanları kəskin tənqid etmiş, dünya ictimaiyyətinə erməni riyakarlığına son qoymağa çağırmışdır.

"Quba rayonunda kütləvi qətl qurbanlarının xatirəsinin əbədiləşdirilməsinə dair tədbirlər planı" təsdiq edilmiş, aşkar olunmuş kütləvi məzarlığın yerləşdiyi ərazidə monumental xatirə kompleksinin ucaldılması və abidliyi işlərinin aparılması qərara alınmışdır. 2007-ci ilin iyulundan etibarən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun əməkdaşları tərəfindən kütləvi məzarlıqda geniş tədqiqat işləri başlanmışdır. 2008-ci ilin sentyabrında tədqiqat işləri başa çatdırılmışdır. Tədqiqat nəticəsində məzarlıq 1918-ci ildə ermənilərin yerli dinc əhaliyə qarşı törətdikləri soyqırımı ilə bağlı olduğu müəyyən edilmişdir. Tədqiqat işlərinin nəticəsi olaraq məzarlıqda müxtəlif yaş qruplarına aid 400-dən çox insan cəsədinin qalıqları aşkar edilmişdir. Onlardan 58-dən çoxu uşaqlar, 100-dən çoxu qadınlara, qalanları əsasən yaşlı kişilərə aiddir. Müəyyən edilmişdir ki, məzarlıqda azərbaycanlılara bərabər, Qubada yığcam halda yaşayan ləzgi, yəhudi, tat və digər etnik qrupların nümayəndələri də amansızcasına qətlə yetirilmişdir. Prezident İlham Əliyevin 2009-cu il 30 dekabr tarixli sərəncamına əsasən, erməni millətçiliyinin cinayətkar əməllərinin dünyaya ictimaiyyətinə çatdırılması, Azərbaycan xalqının gələcək nəsillərinin milli yaddaşının qorunması və soyqırımı qurbanlarının xatirəsinin əbədiləşdirilməsi məqsədilə Quba şəhərində Soyqırımı Memorial Kompleksinin yaradılması başlanmışdır. 2013-cü ilin sentyabr ayında açılışı olmuşdur. Açılış mərasimində iştirak edən Prezident İlham Əliyev tarixin araşdırılmasının, gənc nəslin keçmişimizi bilməsinin vacibliyini qeyd edib: "Uzun illər xalqımıza qarşı amansızlıqla vəhşilik törədən ünsürlər sovet tarixində qəhrəman kimi təqdim edilirdi, onların şərəfinə abidələr ucaldırdı. Yalnız müstəqillik dövründə biz həqiqi ədaləti bərpa etdik. Gözləndiyimiz, Bakı və o abidələrdə təmizlədik və bu gün o yerlərdə gözəl parklar, o cümlədən Sahil parkı yaradılıb. Yeni, tarix, ədalət zəfər çaldı. Biz bu gün öz tariximizə qayıdırdıq. Tarixin bütün məqamlarını bilir, bilməliyik. Gənc nəsil də bilməlidir ki, xalqımız keçmişdə hansı fəlakətlərlə üz-üzə qalmışdır. Erməni fəşizminə o vaxt düzgün qiymət verilməyib üçün sonra tarixin müxtəlif dövrlərində erməni fəşizmi öz yirtici sifətini nümayiş etdirmişdir".

2012-ci il fevralın 26-da Bakıda Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar keçirilən ümumxalq yürüşü də faciə qurbanlarının xatirəsinə itirilməyə və etməyə erməni fəşizmi tərəfindən insanlığa qarşı törədilmiş bu vəhşi cinayəti yenidən dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırmaq məqsədi daşıyırdı. On sərədar Prezident İlham Əliyev olduğu və 100 minə yaxın insanın iştirak etdiyi bu yürüş göstərdi ki, Azərbaycan dövləti və xalqı soyqırımı qurbanlarının qanını yerdə qoymayacaq. Həm qisas alınacaq, həm də düşməni beynəlxalq miqyasda tam ifşa olunana qədər bu istiqamətdə işlər həyata keçiriləcək.

Qeyd etdiyimiz kimi, 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən yaradılan xüsusi tədqiqat komissiyası öz işini başa çatdırıb bilməmişdir. Lakin bu gün Azərbaycan dövləti xalqımızın üzləşdiyi soyqırımın beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən tanınması və erməni fəşizminin ifşası üçün fəal iş aparır. Bu mənadə qarşımızda duran əsas vəzifələr xalqımıza qarşı həyata keçirilən soyqırımı haqqında indiki və gələcək nəsillərə möhkəm milli yaddaş formalaşdırmaq, bu faciələrə bütün dünyada siyasi və hüquqi qiymət verilməsinə nail olmaqdır. Vaxt gələcək dünya birliyi erməni əməllərinin bəşəriyyət üçün həmişəlik qəbul edilən dəhşətli və təhlükəli olduğunu qənaətinə gətirəcək və Azərbaycan xalqına qarşı tarixən törədilən cinayətlərə və soyqırımına obyektiv qiymət verəcək.

Rəşad CƏFƏRLİ,
"Azərbaycan"

Azərbaycanlıların soyqırımı tarixin ən qanlı faciələrindəndir

Soyqırımı bütün əhali qruplarının, etnosların irqi, milli, etnik, yaxud dini əlamətlərə görə tamamilə və ya qismən məhv edilməsi deməkdir. Tarix sübut edir ki, XIX əsrdən başlayaraq ermənilər Qafqazda və Türkiyə ərazisində işğalçılıq niyyətlərini həyata keçirmək və tarixi torpaqlarımız hesabına "böyük Ermənistan" xülyasını reallaşdırmaq üçün ardıcıl olaraq hərbi və ideoloji vasitələrdən yararlanmış, XX əsr boyu Azərbaycan və türk xalqlarına qarşı dəhşətli soyqırımı cinayətləri həyata keçirmişlər. Lakin dünya ictimaiyyəti əsl həqiqətləri, əslində nəyin baş verdiyini etiraf etməkdən çox uzaq olub. Təəssüf ki, indi də beynəlxalq aləm ikili standartlarla çıxış edir.

Yasətin nəticəsində ki, bəzi ölkələrin parlamentləri ermənilər yalançı soyqırımı iddialarına uyaraq qərarlar qəbul ediblər. Azərbaycan, Türkiyənin, Gürcüstanın tarixi torpaqlarında Andronik, Nazar, bəyov, Hamazasp və digər bu kimi adları tarixdən yaxşı məlum olan qanqarların rəhbərlik etdikləri quldur dəstələri tərəfindən törədilən kütləvi qətləmlər, insanların görünməmiş, tükürpədi vasitələrlə öldürülməsi, kənd və şəhərlərin xarabazarlığa çevrilməsi pərdələməyi bacaran erməni riyakarlığı uzun müddət ki, dünya ictimaiyyətini aldatmaqdadır.

Tarixi şərait səbəbindən ötən iki əsr ərzində baş vermiş hadisələrə, xalqımızın faciələrinə obyektiv qiymət vermək mümkün olmamışdır. Ermənilər işğalçılıq və etnik təmizləmə siyasəti, azərbaycanlılara qarşı soyqırımı cinayətləri tarix boyu davam etsə də, imperiya əsarətli xalqımıza qarşı baş verənlərin qarşısını almasına və araşdırılmasına imkan verməmişdir. Əksinə, erməni vandalizmini, məruz qaldığımız soyqırımı və digər bu kimi tarixi həqiqətləri biza unudurmağa çalışmışlar. Ona görə xalqımız uzun illər özünü bu gerçək tarixindən məlumatsız olmuş, saxta ideoloji ehkamlar və yalan tarix nəticəsində yaddaşımız tamamilə yad istiqamətdə köklənmişdir.

Yalnız Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra ermənilər Azərbaycan dövlətinə və xalqına qarşı işğalçılıq və soyqırımı cinayətlərini araşdırmaq, əsl həqiqətləri dünyaya bəyan etmək və hüquqi-siyasi qiymət vermək mümkün olmuşdur. Xüsusilə qeyd etməliyik ki, 1998-ci il martın 26-da ümummilli lider Heydər Əliyevin imzaladığı "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" fərman erməni millətçiliyinin cinayətkar əməllərinin verildiyi və hərtərəfli hüquqi-siyasi qiymətdir. Bu mühüm sənəddə ilk dəfə olaraq azərbaycanlılara qarşı törədilmiş kütləvi qırğınların soyqırımının rəsmən adı çəkilmiş, Cənubi Qafqaz miqyasında xalqımıza qarşı aparılmış etnik düşmənçilik siyasətinin kökləri açılan-

yata keçirdilər. Ermənilər Bakıda başlanan vəhşilikləri Azərbaycan və indiki Ermənistan ərazisindəki Azərbaycan kəndlərini əhatə etdi. Yüzlərlə yaşayış məntəqəsi dağıldı yerlə-yeksan edildi, minlərlə azərbaycanlı vəhşicəsinə qətlə yetirildi. Bu hadisələrin təşkilatçıları məsələnin mahiyyətini açmasın, ona düzgün hüquqi-siyasi qiymət verilməsinə maneçilik törədərək azərbaycanlıların məni obrazını yaratmış, öz-özünə pərdələmişlər. Birinci Dünya müharibəsi, Rusiyada baş vermiş 1917-ci il fevral və oktyabr çevrilişlərindən məharətlə istifadə edən ermənilər öz iddialarını bolşevik bayrağı altında reallaşdırmağa nail oldular. 1918-ci ilin mart ayında etibarən əks-inqilabçı ünsürlərlə mübarizə altında Bakı Kommunası Bakı quberniyasını azərbaycanlılarla təmizləmək niyyəti güdən mənfur plan həyata keçirməyə başladı. Həmin günlərdə ermənilərin törətdikləri cinayətlər Azərbaycan xalqının yaddaşına əbədi əks olunmuşdur. Minlərlə dinc azərbaycanlı əhali yalnız milli mənsubiyyətinə görə məhv edilmişdir. Ermənilər evlərə od vurmuş, insanları diri-diri yandırmış, milli məzarlıq inçilərini, məktəbləri, xəstəxanaları, məscid və digər abidələri dağıtmış, Bakının böyük hissəsini xarabazarlığa çevirmişlər.

Azərbaycanlıların soyqırımı Bakı, Şamaxı, Quba qəzalarında, Qarabağda, Zəngəzurdə, Naxçıvanda, Lənkəranda və Azərbaycanın başqa bölgələrində də xüsusi qəddarlıqla həyata keçirilmişdir. Bu ərazilərdə dinc əhali kütləvi şəkildə qətlə yetirilmiş, kəndlər dağıdılmış, milli mədəniyyət abidələri məhv edilmişdir.

Azərbaycan tarixində ilk dəfə olaraq ulu öndər Heydər Əliyevin erməni məkrini tarixi faktların dili ilə ifşa etdiyi fərman ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı təcavüzünün tarixi köklərinə də toxunulur, onların mərhələlərə tördetdikləri soyqırımı və terror siyasətinin mahiyyəti açılır, ölkəmizin hansı tarixi ədalətsizliklərlə üzlaşdığı yeni nəsilərə bildirilir, xalqımızın qarşılaşdığı müsibətlərin tarixinin siyasi və çağdaş as-

metdə köklənmişdir. Hətta dəhşətli soyqırımın qurbanı olmuş minlərlə soydaşımızın uyuduğu qəbiristanlığın üstündə park salınmışdır. Bu mənadə Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev imzaladığı fərman 200 illik işğal və soyqırımı siyasətini açıq göstərən tarixi sənəd olmaqla yanaşı, xalqımızın öz milli-mənəvi dəyərlərini, tarixi köklərini, torpağına və vətəninə bağlılığı baxımından da çox əhəmiyyətli idi.

Hər il martın 31-ni Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü kimi qeyd etməyə biz bir daha tarixi keçmişə qayıdırdıq, xalqımıza qarşı açılmış qəzəblə həyata keçirilən miqyaslı aksiyaları ürək ağrıları ilə yad edirik. Amma ermənilərin xalqımıza qarşı törətdikləri soyqırımı, deportasiya və işğal siyasətini intensivliyi bu gün də zəifləməmişdir. Bədnam qonşularımız təbliğət və qaraxılma kampaniyasını bir az da gücləndirmişlər. Ermənilər Avropa və Amerikada lobbı imkanlarından yararlanaraq "əzabək erməni milləti" obrazını yaratmaqda davam edir, beynəlxalq hüquq normalarına məhəl qoymur, bütün yolverilməz vasitələrdən istifadə edərək əsl soyqırımı haqqında həqiqətləri fəhri etməyə, dünya ictimaiyyətinə Azərbaycan torpaqlarının işğalı faktı ilə barışdırmağa çalışırlar.

Bu cür məkrli niyyətlərə baxmayaraq, xüsusən son illər erməni yalanlarının dünyada ifşa olunması istiqamətində Azərbaycan dövlətinin həyata keçirdiyi fəaliyyət daha da genişlənmiş, ermənilərə qarşı ideoloji əks-hücum effektiv xarakter almışdır. Azərbaycanın milli problemlərinin beynəlxalq səviyyədə qaldırılması, erməni vandalizminin ifşası istiqamətindəki əzmkar və qətiyyətli fəaliyyət Heydər Əliyev siyasi kursunun layiqli davamçısı - Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən qətiyyətlə davam etdirilir. Ulu öndər Heydər Əliyevin 1998-ci il 26 mart tarixli sərəncamı bu işlərin vahid və sistemli surətdə aparılmasına imkan yaratmışdır. Prezident İlham Əliyev xalqımızın haqq səsinə dünya ictimaiyyətinə qətlər üçün bütün möhtəbri-

"Daşnaksüytün" partiyasını yaratmaqla mənfur niyyətlərinə start verən ermənilər Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı və deportasiya siyasətini planlaşdırılmış ssenari üzrə tarix boyu mərhələlərə reallaşdırmağa başlamışdır. XIX əsrin sonlarından, XX əsrin əvvəllərində, xüsusən 1905-1907-ci illərdə Bakıda və digər bölgələrdə dinc azərbaycanlılara qarşı həyata keçirilən qətləmlər ermənilərin çirkin və məkrli niyyətlərini reallaşdırmaq üçün başladılan soyqırımı siyasətinin ilk mərhələsi idi.

1915-ci ildən 1920-ci ilədək olan dövrdə təsadüf edən ikinci mərhələdə ermənilərin silahlı daşnak-bolşevik birləşmələri Bakıda və Azərbaycanın bir çox bölgələrində misli görünməmiş soyqırımı törətmişlər. 1918-ci ilin mart-aprel aylarında ermənilər Bakıda, Şamaxıda, Qubada, Muğanda, Lənkəranda 50 mindən artıq azərbaycanlı qətlə yetirmiş, evlərini talan etmiş, on minlərlə insanı yurd-yuvasından didərgin salmışlar. Təkcə Bakıda 30 mindən artıq azərbaycanlı xüsusi amansızlıqla öldürülmüş, Şamaxı qəzasının 58 kəndi yandırılmış, 8 mindən çox adam, o cümlədən 1653 qadın və 965 uşaq qətlə yetirilmiş, Quba qəzasının 122 kəndi yerlə-yeksan edilmişdir. Qubada azərbaycanlılara yanaşı, etnik azlıq təşkil edən dağ yəhudiləri də soyqırımına məruz qalmışdılar. Qarabağın dağlıq hissəsində 150-dən çox, Zəngəzurdə 115 azərbaycanlı kəndi vəhşicəsinə dağıdılmış, əhaliyə qəddarcasına divan tutulmuşdur. İrəvan quberniyasında 211, Qars vilayətində 92 azərbaycanlı kəndi dağıdılmış və yandırılmışdır. İrəvan azərbaycanlılarının mürciətlərində göstərilir ki, bu tarixi Azərbaycan şəhərində və onun ətrafında 1920 azərbaycanlını evi yandırılmış, 132 min azər-

baycanlı məhv edilmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yarandıqdan sonra 1918-ci ilin mart hadisələrinə xüsusi diqqət yetirilmişdir. 1919-cu və 1920-ci illərdə mart ayının 31-i Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən ümummilli mətam günü kimi qeyd edilmişdir. Lakin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı soyqırımı araşdırmaq məqsədilə yaradılan komissiya sovet Rusiyasının ölkəmizi işğal etməsi səbəbindən öz işini başa çatdırıb bilmədi.

Azərbaycan xalqı sovet imperiyasının tərkibində də terrora, kütləvi qırğınlara, deportasiyalara məruz qalmışdır. Təkcə 1937-1938-ci illərdə Stalinin ölüm dəzgahı ekşəriyyəti ziyalılardan ibarət olan 70 min azərbaycanlı işğencələrə məruz qoymuş, məhv etmişdir.

SSRİ Nazirlər Sovetinin "Ermənistan SSR-dən kolxozçularını və başqa azərbaycanlı əhəlinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" qərarı ilə 1948-1953-cü illərdə 200 min azərbaycanlı faciəli izləri ilk baxışda görünməyən soyqırımına - deportasiyaya məruz qalmış, öz tarixi vətəninə zərərli köçürülərək Azərbaycan ərazisində yerləşdirilmişdir. O zaman tarixi Azərbaycan torpağı olan indiki Ermənistan ərazisində 400 mindən artıq azərbaycanlı yaşayırdı. 1948-ci ildə Ermənistanından deportasiya edilən azərbaycanlıların sayı 10.504, 1949-cu ildə 15.713, 1950-ci ildə 12.232, 1952-1953-cü illərdə 13.760, 1954-1956-cı illərdə isə 5876 nəfər olmuşdur. Ümumiyyətlə, Ermənistan SSR-dən deportasiya və etnik təmizləmənin bu mərhələsində yüz min nəfərdən çox azərbaycanlı zorla köçürülmüş və ya köçməyə